

مطالعه وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی کشور با تأکید بر ویژگی‌های جامعه محلی

رحمان ابراهیمی (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی،
کارشناس امور کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، آذربایجان شرقی، ایران
Std_brahimrahman@khu.ac.ir

نصرت ریاحی نیا

استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، البرز، ایران
riahi@khu.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۲/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۱۱

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش مطالعه وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی کشور و بررسی روابط آن با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه محلی مانند سطح برخورداری، جرم‌خیزی و مجاورت فرهنگی است.
روش: روش پژوهش حاضر پیمایشی است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه استفاده شد که روایی و پایایی آن تأیید گردید. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از تمامی ۲۲۲۵ باب کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، که با توجه به نمونه‌گیری خوشه‌ای صورت گرفته، ۲۴۸ کتابخانه عمومی در ۱۳ استان کشور به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده از آمار توصیفی و آزمون T تک نمونه‌ای و همبستگی اسپیرمن استفاده شد.
یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشترین میزان وندالیسم مربوط به وجود نوشته، کنده کاری و رنگ در میز و صندلی‌ها (۹۹/۲ درصد)، دیوارهای داخلی (۹۱/۵ درصد) و دیوارهای خارجی (۸۵/۱ درصد) کتابخانه بوده است و کمترین مظهر وندالیسم موجود، سرقت منابع کتابخانه، و شکستن لامپ‌های کتابخانه (هر کدام به میزان ۰/۴ درصد) است. همچنین با آزمون فرضیه‌ها، وجود رابطه بین فقر موجود و میزان جرم‌خیزی در منطقه با میزان وندالیسم موجود در کتابخانه تأیید شد ولی رابطه‌ای بین نزدیکی کتابخانه به مراکز فرهنگی - آموزشی و نیز تعداد اعضای کتابخانه با میزان وندالیسم موجود در آن کتابخانه وجود نداشته است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که بین میزان وندالیسم داخلی و خارجی موجود در کتابخانه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد و میزان وندالیسم داخلی به مراتب بیشتر از وندالیسم خارجی است.
اصالت/ارزش: ارزش این مقاله در یافتن مهمترین مصادیق وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی و تأیید رابطه بین فقر و جرم‌خیزی شهرها با ارتکاب به وندالیسم است و این نکته که وندالیسم با شرایط اقتصادی محل ارتباط دارد و با تعداد اعضای کتابخانه مرتبط نیست.
کلیدواژه‌ها: وندالیسم، تخریب‌گرایی، کتابخانه عمومی، ایران، جامعه محلی.

مقدمه

وندالیسم^۱ پدیده‌ای ملموس و مشهود و واقعیتی تلخ و در عین حال گریزناپذیر است و یکی از نمودهای زندگی اجتماعی جامعه مدرن و ماشینی به شمار می‌رود. در همه شهرهای بزرگ همه روزه شاهد ویرانگری عمدی و رفتارهای غیرمسئولانه و ضد اجتماعی وندال‌ها هستیم که به‌طور عمدی به تخریب و نابودی اموال عمومی و خصوصی می‌پردازند. مجسمه‌های نصب شده در میادین و پارک‌ها، خانه‌های خالی از سکنه، پارک‌ها و فضاها، سبزه‌ها، صندلی‌های اتوبوس و مترو، تلفن‌های عمومی، کتاب‌ها و اموال کتابخانه‌ها و ده‌ها مورد دیگر، بر اثر وندالیسم، متحمل خسارات و صدمات گوناگون شده‌اند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳).

اصطلاح وندالیسم مشتق از واژه «وندال» است که نام خاص به‌شمار می‌رود. معادل‌های فارسی که تاکنون برای این مفهوم رایج شده است شامل تخریب‌گری، تخریب‌گرایی و یا ویرانگری بوده است ولی خود واژه وندالیسم از سایر برابرنهاده‌های آن بیشتر کاربرد دارد (مجیدی، ۱۳۹۰). طبق تعریف فرهنگ لغت آکسفورد (۲۰۱۵) «عملی که متضمن تخریب عمدی یا خسارت به اموال عمومی یا خصوصی» باشد وندالیسم محسوب می‌شود.

وندالیسم را می‌توان به‌معنی «تخریب اموال عمومی و خصوصی بدون اجازه صاحب اموال» دانست. وندالیسم از نظر حقوقی جرم محسوب می‌شود و مجازات‌های آن، با توجه به شدت عمل وندال‌ها، می‌تواند از جریمه نقدی و تأمین خسارت تا زندان متغیر باشد (پائول و پتروس^۲، ۲۰۱۴).

وندالیسم را در زمره انحرافات و بزهکاری‌های جوامع جدید دسته‌بندی می‌کنند. وندالیسم عکس‌العملی خصمانه و واکنشی کینه‌توزانه نسبت به برخی از فشارها، تحمیلات، نامالایمات، اجحاف‌ها و شکست‌ها است (ویکی‌پدیا، ۱۳۹۴). افراد وندال دارای خصوصیات مشترکی هستند که هر یک از آنان با داشتن یک یا چند مورد از این خصوصیات، می‌توانند مستعد انجام اقدامات وندالیستی شوند. خصوصیات افراد عبارتند از: افرادی که از نظر تحصیلی ناموفق، ناکام در زمینه‌های حرفه‌ای، مالی، اجتماعی و خانوادگی، دارای شخصیت پرخاشگر و ناآرام، کنجکاو و ناشکیبا، دارای مناسبات و روابط خانوادگی نامطلوب و دارای تجارب ناموفق از جامعه‌پذیری. به‌طور کلی اغلب وندال‌ها در گروه جنسی مذکر قرار دارند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳).

1. Vandalism

2. Paul & Petrus

کتابخانه نهادی اجتماعی است که در تعامل مستقیم با افراد و قشرهای مختلف جامعه قرار دارد و به همین دلیل، ناگزیر از رویارویی با پدیده‌های مختلف اجتماعی، از جمله وندالیسم است. بروز برخی رفتارهای غیراجتماعی، نابهنجاری‌ها و کج‌رفتاری‌ها در بین کاربران کتابخانه‌ها نیز وجود دارد. اعمالی همچون آسیب زدن به منابع اطلاعاتی، حاشیه‌نویسی غیر قابل جبران منابع، تخریب اموال و تجهیزات کتابخانه از جمله انحرافات و ضدیت با آرمان‌های خدمت‌رسانی در مراکز اطلاعاتی است که طی سالیان گذشته به‌طور مکرر شاهد آن بوده‌ایم.

وندالیسم کتابخانه‌ای انواع مختلفی دارد. هارت^۱ (۲۰۰۳) به نقل از گلدستین^۲ (۱۹۹۶) انواع وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی را به شش نوع اصلی تقسیم می‌کند: وندالیسم زیاده‌طلبانه یا تملکی^۳: که شامل اقداماتی در کتابخانه‌هاست که در جهت اخذ مال یا پول است؛ مانند تخریب دستگاه کپی یا تلفن عمومی، ماشین‌های فروش خودکار، پارکومتر و ...؛ وندالیسم تاکتیکی^۴: شامل اقدامات برای اهدافی غیر از نفع مادی است؛ مانند خراب کردن یک وسیله برای جلوگیری از استفاده یک فرد دیگر؛ وندالیسم آرمانی یا ایدئولوژیک^۵: شامل اقداماتی است در جهت ترویج مسائل سیاسی، اجتماعی و غیره برای مثال نصب استیکرهای کی‌کی‌کی^۶ در منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی؛ وندالیسم انتقام‌جویانه^۷: شامل اقداماتی برای انتقام‌گیری است و به‌علت خصومت با کتابخانه اتفاق می‌افتد؛ وندالیسم بازی^۸: شامل اقداماتی برای تخریب و ویرانگری در طی بازی است مثل هدف‌گیری پنجره‌های کتابخانه یا تابلوی کتابخانه؛ وندالیسم کینه‌توزانه^۹: شامل اقداماتی که در بیان خشم و ناکامی است مانند دستکاری سیستم‌های اطفاء حریق، مسدود کردن توالته‌ها و ... به نظر هارت، هر چند جامع و مانع بودن این تقسیم‌بندی آزمون نشده است ولی این تقسیم‌بندی می‌تواند در طراحی اقدامات مقابله‌ای، مفید باشد.

وندالیسم در کتابخانه‌ها مظاهر مختلفی دارد و به‌طور کلی ساختمان، تجهیزات کتابخانه‌ای و الکترونیکی و منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها در معرض وندالیسم قرار دارند. در یک دسته‌بندی

1. Sandra Hart	2. Arnold P. Goldstein	
3. acquisitive vandalism	4. tactical vandalism	5. ideological vandalism
		۶. نوعی از استیکرها به نام KKK stickers که ترویج اعمال غیراخلاقی می‌کنند.
7. vindictive vandalism	8. play vandalism	9. malicious vandalism

کلی می‌توان مظاهر و اشکال وندالیسم در کتابخانه‌ها را در مقوله‌های ذیل خلاصه کرد (لینکلن^۱، ۱۹۸۹ نقل در هارت، ۲۰۰۳):

- وندالیسم بیرون ساختمان: نوشتن دیوارهای خارجی، هدف‌گیری تابلوی کتابخانه و یا پنجره‌ها، شکستن شیشه‌های خارجی کتابخانه، ریختن زباله و یا فضولات در محیط خارجی کتابخانه، تخریب فضای سبز از جمله این نوع وندالیسم است.
- آسیب به داخل ساختمان: نوشتن دیوارهای داخلی، شکستن شیشه و لامپ‌های داخل، کنده‌کاری در دیوارها و مسدود کردن سرویس بهداشتی کتابخانه.
- آسیب‌رسانی به وسایل نقلیه: دستکاری وسایل نقلیه موجود در فضای کتابخانه که می‌تواند متعلق به کتابداران و یا اعضای کتابخانه‌ها باشد.
- وندالیسم تجهیزات: نوشتن میز و صندلی مطالعه، شکستن و آسیب زدن به تجهیزات الکترونیکی همچون دستگاه کپی، کامپیوترها و وسایل جانبی آن در این گروه قرار می‌گیرند.
- آتش‌سوزی: ایجاد آتش‌سوزی عمدی و دستکاری تجهیزات اعلان حریق، می‌تواند با هدف انتقام‌گیری یا اقدامی کینه‌جویانه در جهت تسویه حساب با کتابخانه انجام گیرد.
- وندالیسم عمدی منابع (کتاب، مجله و ...): این وندالیسم شامل سرقت منابع توسط وندال‌ها، معیوب‌سازی از قبیل نوشتن، پاره کردن و یا بریدن قسمت‌هایی از کتاب‌ها و سایر منابع اطلاعاتی، و پنهان کردن منابع اطلاعاتی در بین قفسه‌ها و دسترس‌ناپذیر کردن است (گدکار و گلوآل^۲، ۲۰۱۳).

از منظری دیگر مهمترین رفتارهای تخریب‌گرانه کتابخانه‌ای، به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم می‌شود. رفتارهای داخل کتابخانه مانند تخریب میزها و صندلی‌ها، ایجاد سروصدا با خش‌خش صفحات کتاب و سایر اسناد، سرقت مجسمه‌ها و تمثال‌ها و جابه‌جا کردن تجهیزات کتابخانه از مهمترین رفتارهای وندالیستی داخل کتابخانه محسوب می‌شوند درحالی که رفتارهایی نظیر سرقت وسایل نقلیه، نشستن روی وسایل نقلیه پارک‌شده، شکستن لامپ‌ها و شیشه‌ها، ایجاد آتش‌سوزی و تخریب اموال کتابخانه، تجمع و اغتشاش در پردیس کتابخانه و

1. Alan J. Lincoln

2. Sachin J. Gadekar & Madansing D. Golwal

همچنین تخریب فضای سبز کتابخانه، از نمونه‌های رفتارهای وندالیستی خارجی هستند (گدکار، داکنه و چاوان^۱، ۲۰۱۳).

وندالیسم در منابع کتابخانه‌ای با تأکید بر کتاب‌نوشته‌ها، در مقاله‌ای با عنوان «بازتاب وندالیسم کتابخانه‌ای در کتاب‌نوشته‌ها» به‌عنوان تنها پژوهش جدی به زبان فارسی در این حوزه است که در سال ۱۳۹۴ منتشر شده است. این پژوهش با بررسی محتوای کتاب‌نوشته‌ها نشان می‌دهد که محتوای کتاب‌نوشته‌ها شامل ۴ مقوله اصلی «بیان احساسات»، «اظهارنظر»، «پیشنهاد» و «درخواست» است. بر اساس این نتایج، اغلب خوانندگان که در حاشیه کتاب یادداشت نوشته‌اند، بیش از قصد تخریب، هدف اطلاع‌رسانی داشته‌اند (شهباز، منصوریان و شهباز، ۱۳۹۴). بررسی وندالیسم در اسناد مکتوب میراث فرهنگی و مخاطراتی که متوجه این اسناد است و نیز راهکارهای مراقبت عالمانه یکی دیگر از موضوعاتی است که در پژوهش‌های داخلی به آن اشاره شده است (اسماعیلی، ۱۳۹۰).

وندالیسم توسط کتابداران به‌عنوان یکی از مشکلات اصلی کتابخانه‌ها بیان شده است (اسمیت و الزاک^۲، ۱۹۹۷). سرقت منابع کتابخانه‌های عمومی و نیز چالش محدودیت مالی کتابخانه‌ها و افزایش دسترسی به منابع به‌عنوان یک مسئله پژوهشی مورد بحث قرار گرفته است (مارک مکگری^۳، ۲۰۰۰).

تخریب مواد کتابخانه‌ای در قالب سرقت، معیوب‌سازی و پنهان کردن کتاب‌ها و مجلات اتفاق می‌افتد. مجموعه کتابخانه‌ای محدود، محدودیت در استفاده از برخی از منابع، تعداد و مدت زمان امانت، تعداد ناکافی نسخه کتاب‌های درسی پیشنهاد شده، هزینه‌های غیرمعقول برای خرید شخصی کتاب، هزینه زیاد نسخه‌برداری و تأثیر همسالان از عوامل مهیاکننده شرایط برای وندالیسم است (سلام و اونیفاده^۴، ۲۰۱۰).

طبق پژوهش‌های جامعه‌شناسی جرم، در خصوص عوامل کاهنده وندالیسم باید بیان کرد که سیستم امنیتی الکترونیکی، مجله‌های کافی از کتاب‌های گران‌قیمت که مورد درخواست مراجعان است، خدمات کپی ارزان و سریع، ترویج آموزش ضمن خدمت کتابداران و آموزش منظم کاربران در کاهش وندالیسم موثر است (اوکوگو و نام^۵، ۲۰۱۳؛ مارکوس^۶، ۲۰۱۵).

1. S. J. Gadekar, B. D. Dhakne & S. P. Chavan
3. Marc McCree
5. F. I. Okogwu and U. M. Nnam

2. Smith, Elizabeth H., Olszak, Lydia
4. Mulikat O Salaam & Fehintola N Onifade
6. I. L. E. Marcus

کتابخانه به‌عنوان یک نهاد اجتماعی می‌تواند از جمله نهادهای اثرگذار در کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی باشد. پی‌بردن به اینکه در میان اشکال گوناگون وندالیسم کتابخانه‌ای، کدامیک بیشترین میزان را در کتابخانه‌های عمومی کشور داشته و نیز بررسی رابطه آن‌ها با عوامل فرهنگی، اجتماعی و کتابخانه‌ای می‌تواند در برنامه‌ریزی مقابله با وندال‌ها مؤثر باشد. نگارندگان این پژوهش با توجه به تجارب خود در عرصه کتابخانه‌های عمومی کشور و درگیری با مسائل آن، وندالیسم را یکی از مسائل مهم می‌دانند که مورد غفلت واقع شده است، در حالی که خدمت‌رسانی در کتابخانه‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در این پژوهش رابطه وندالیسم کتابخانه‌ای با مؤلفه‌های جرم‌خیزی منطقه، فقر و برخورداری مردم، مجاورت فرهنگی و تعداد اعضای کتابخانه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

مهمترین محدودیت‌هایی که پژوهشگران در این پژوهش با آن‌ها روبرو بودند، شامل موارد ذیل است:

- پراکندگی جامعه مورد مطالعه: پراکندگی کتابخانه‌های عمومی در سطح کشور باعث شد فرایند گردآوری داده‌ها ۳۰ ماه به طول انجامد.
- کمبود پژوهش‌های مشابه در این زمینه: کمبود پژوهشی داخلی که مستقیم به موضوع وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی بپردازد، محدودیت دیگری است که در این پژوهش با آن مواجه بودیم و باعث شد مدت زمان لازم جهت طراحی پرسشنامه افزایش یابد.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مسئله بیان شده، فرضیه‌های این پژوهش به شرح ذیل است:

۱. بین فقر موجود در سطح منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین میزان وندالیسم داخلی و خارجی در کتابخانه تفاوت معناداری وجود دارد.
۳. بین میزان جرم‌خیزی در منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

۴. بین نزدیکی کتابخانه‌ها به مراکز فرهنگی - آموزشی (سینما، پارک، مدرسه، مسجد، موزه) و میزان وندالیسم در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد.
۵. بین تعداد اعضای کتابخانه‌ها (در سال جاری) و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و از نوع پیمایشی است. مطالعه پیمایشی ناظر به زمان حال است و پژوهشگر در این نوع پژوهش قصد دستکاری در متغیرها را ندارد و تنها شرایط را به همان شکل که هست و جلوه‌ای از واقعیت است، ارزیابی می‌کند (منصوریان، ۱۳۹۳). پژوهش در سال ۱۳۹۴ انجام شده و جامعه آماری این پژوهش عبارت است از تمامی کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، که تعداد آنها در زمان انجام پژوهش، ۲۲۲۵ باب بوده است. برای اجرای این پژوهش در سراسر ایران از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. نمونه‌گیری خوشه‌ای زمانی کاربرد دارد که جامعه مورد مطالعه بسیار وسیع و گسترده باشد. در این روش واحد نمونه‌گیری فرد یا یک عضو جامعه نیست، بلکه گروهی از اعضاست. در این جا نیز واحد استان به عنوان خوشه‌های اولیه در نظر گرفته شد و از بین کتابخانه‌های هر استان نمونه‌گیری تصادفی انجام شد (دلاور، ۱۳۸۹). با توجه به نمونه‌گیری صورت گرفته در مجموع، داده‌های مورد نیاز از ۲۴۸ کتابخانه عمومی در ۱۳ استان کشور به دست آمد.

برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه استفاده شد. اغلب سؤالات در قالب مقیاس لیکرت و مابقی سؤالات به دلیل ماهیت به صورت اسمی دو یا چند وجهی طراحی شدند. پرسشنامه در مجموع شامل ۲۲ گویه (ویژگی‌های منطقه‌ای ۸ گویه، وندالیسم خارجی ۸ گویه و وندالیسم داخلی ۶ گویه) شد. پاسخ پرسش‌های مربوط به ویژگی‌های منطقه‌ای شامل میزان فقر و جرم در منطقه و مجاورت کتابخانه با مراکز فرهنگی به صورت مصاحبه ساختاریافته از کتابداران هر کتابخانه، به عنوان فردی بومی و آشنا با وضعیت جامعه مخاطب کتابخانه‌ها، پرسیده شد و پرسش‌های مربوط به میزان وندالیسم از طریق حضور در همه کتابخانه‌های نمونه و مشاهده مستقیم آثار و شواهد موجود در محیط، پاسخ داده شد. این مصاحبه‌ها و مشاهده‌ها

جزئی از پیمایش و تکمیل‌کننده آن بودند. لازم به ذکر است اطلاعات کتابخانه‌ای شامل تعداد عضو، امانت، درجه کتابخانه، تعداد منابع، نوع اداره به صورت قفسه باز یا بسته در محل کتابخانه، از مسئولان و کتابداران اخذ گردید. پژوهشگران به صورت حضوری و در طی ۳۰ ماه در کتابخانه‌های عمومی استان‌های مختلف موارد را بررسی کرده‌اند.

طراحی این پرسشنامه با بهره‌گیری از متون موضوعی در حوزه وندالیسم کتابخانه‌ای انجام گرفت. در این پژوهش به منظور ارزیابی روایی صوری و محتوایی از نظرات صاحب‌نظران حوزه کتابخانه‌های عمومی و علوم اجتماعی بهره گرفته شد. به منظور سنجش پایایی نیز از آزمون آلفای کرونباخ با دامنه صفر تا یک استفاده گردید. با محاسبه پایایی مربوط به گویه‌های هر یک از متغیرها، مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۴ بدست آمد، که میزان پایایی قابل قبولی است. برای تحلیل آماری داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار آماری علوم اجتماعی SPSS استفاده شد. در این پژوهش برای مقایسه تفاوت‌ها از آزمون t تک نمونه‌ای و برای بررسی روابط و همبستگی بین متغیرها، به‌علت ماهیت داده‌ها، از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده گردید.

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین مظهر وندالیسم موجود در کتابخانه‌های مورد بررسی به ترتیب عبارت است از:

- وجود نوشته، تصویر، کنده‌کاری و ... بر روی میزها و صندوق‌های کتابخانه (به میزان ۹۹/۲ درصد)؛
- وجود رنگ، کثیف‌کاری، و ... بر روی دیوارهای داخل کتابخانه (به میزان ۹۱/۵۲ درصد)؛
- وجود نوشته، رنگ، کثیف‌کاری و ... بر روی دیوارهای خارجی کتابخانه (به میزان ۸۵/۱ درصد).

همچنین کمترین مظهر وندالیسم موجود در کتابخانه عبارت است از سرقت منابع کتابخانه و شکستن لامپ‌های کتابخانه (هر کدام به میزان ۰/۴ درصد). با توجه به داده‌های گردآوری شده از ۲۴۸ کتابخانه عمومی، حال به پاسخگویی پرسش‌های پژوهش می‌پردازیم. با توجه به نوع پرسش‌ها، فرضیه‌های تحقیق برای هر پرسش تدوین و مورد آزمون قرار گرفت:

الف) فرضیه یک: بین فقر موجود در سطح منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه رابطه بین فقر موجود در منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول زیر ارائه شده است. همان‌طور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، سطح معناداری به دست آمده (۰/۰۰۰) در سطح مطلوب قرار دارد. بنابراین با توجه به ضریب همبستگی به دست آمده که برابر با (۰/۴۵۵) است، می‌توان گفت که بین فقر موجود در سطح منطقه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه رابطه معنادار مستقیم (مثبت) و از لحاظ شدت، رابطه‌ای متوسط وجود دارد. پس می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه وجود رابطه بین فقر موجود در سطح منطقه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه مورد تأیید است.

جدول ۱. نتایج آزمون رابطه بین میزان وندالیسم (در کتابخانه) و فقر موجود در منطقه

متغیر اول	شاخص‌های آماری	متغیر دوم: فقر منطقه
وندالیسم در کتابخانه	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۴۵۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

ب) فرضیه دو: بین میزان وندالیسم داخلی و خارجی در کتابخانه تفاوت معناداری وجود دارد. جهت بررسی تفاوت بین میزان وندالیسم داخلی و خارجی از آزمون t تک نمونه تفاوت میانگین استفاده شده است. همان‌طور که نتایج جداول زیر نشان می‌دهد میانگین نمرات به دست آمده از ترکیب گویه‌های متغیر وندالیسم خارجی برابر با ۵/۶۶ و اختلاف آن با مقدار معین (مقداری که درصدد مقایسه میانگین متغیر خود با آن هستیم و در این پژوهش حداکثر نمره‌ای است که در صورت کسب آن میزان توسط کتابخانه، وندالیسم در آن کتابخانه وجود ندارد) برابر ۱/۳۳ می‌باشد. همچنین میانگین نمرات به دست آمده از ترکیب گویه‌های متغیر وندالیسم داخلی برابر با ۳/۰۶۸ و اختلاف آن با مقدار معین برابر با ۱/۹۳ است. بنابراین با توجه به مقایسه میزان اختلاف میانگین‌ها از مقدار معین و مقدار t، می‌توان گفت که میزان وندالیسم داخلی به مراتب بیشتر از وندالیسم خارجی است. پس می‌توان نتیجه گرفت که در میان کتابخانه‌های مورد بررسی بین میزان وندالیسم داخلی و خارجی موجود در آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۲. نتایج آزمون t تک نمونه تفاوت میانگین متغیر وندالیسم خارجی و خارجی

	مقدار آزمون=۷						
	t	df	P value	میانگین	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان تفاوت با احتمال ۹۵٪	
						مقدار بالا	مقدار پایین
وندالیسم خارجی	-۲۴,۲۷۲	۲۴۷	۰,۰۰۰	۵,۶۶۵۳	-۱,۳۳۴۶۸	-۱,۴۴۳۰	-۱,۲۲۲۶۴
	مقدار آزمون=۵						
	t	df	P value	میانگین	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان تفاوت با احتمال ۹۵٪	
						مقدار بالا	مقدار پایین
وندالیسم داخلی	-۷۷,۷۱۶	۲۴۷	۰,۰۰۰	۳,۰۶۸۵	-۱,۹۳۱۴۵	-۱,۹۸۰۴	-۱,۸۸۲۵

ج) فرضیه سه: بین میزان جرم‌خیزی در منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

جهت بررسی فرضیه رابطه بین جرم‌خیزی در منطقه و میزان وندالیسم در کتابخانه از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول زیر ارائه شده است. همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، سطح معناداری به دست آمده (۰,۰۰۰) در سطح مناسب قرار دارد. بنابراین با توجه به ضریب همبستگی به دست آمده که برابر با (۰,۴۳۱) می‌باشد، می‌توان گفت که بین جرم‌خیزی در منطقه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه رابطه معنادار مستقیم (مثبت) و متوسط وجود دارد. پس می‌توان نتیجه گرفت که در پژوهش حاضر فرضیه وجود رابطه بین جرم‌خیزی در منطقه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه مورد تأیید است.

جدول ۳. نتایج آزمون رابطه بین میزان وندالیسم (در کتابخانه) و جرم‌خیزی در منطقه

متغیر اول	شاخص‌های آماری	متغیر دوم: جرم‌خیزی
میزان وندالیسم در کتابخانه	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰,۴۳۱
	سطح معناداری	۰,۰۰۰

د) فرضیه چهار: بین نزدیکی کتابخانه‌ها به مراکز فرهنگی - آموزشی (سینما، پارک، مدرسه، مسجد، موزه) و میزان وندالیسم در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد. برای بررسی وجود رابطه بین نزدیکی کتابخانه‌های مورد بررسی به مراکز فرهنگی - آموزشی و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. همان‌طور که در جدول زیر ملاحظه می‌شود، سطوح معناداری به دست آمده برای سینما برابر با (۰/۱۲۴)، برای پارک برابر با (۰/۷۶۵)، برای مدرسه برابر با (۰/۰۵۸)، برای مسجد برابر (۰/۷۵۲)، و برای موزه برابر با (۰/۲۳۴) است. بنابراین با توجه به سطوح معناداری به دست آمده که بیشتر از سطح معناداری مناسب ($Sig \leq 0,05$) است، می‌توان نتیجه گرفت که در پژوهش حاضر بین نزدیکی کتابخانه به مراکز فرهنگی - آموزشی و میزان وندالیسم موجود در آن کتابخانه رابطه معناداری وجود ندارد و فرضیه فوق مورد تأیید نیست.

جدول ۴. نتایج آزمون رابطه بین میزان وندالیسم (در کتابخانه) و نزدیکی (مسافتی) کتابخانه به مراکز فرهنگی - آموزشی

شاخص‌های آماری متغیر مستقل: میزان وندالیسم		متغیرها
سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن	
۰,۱۲۹	-۰,۰۹۷	سینما
۰,۷۶۵	۰,۰۱۹	پارک
۰,۰۵۸	-۰,۱۲۰	مدرسه
۰,۷۵۲	۰,۰۲۰	مسجد
۰,۲۳۴	-۰,۰۷۶	موزه

ه) فرضیه پنج: بین تعداد اعضای کتابخانه‌ها (در سال جاری) و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه رابطه معناداری وجود دارد. برای بررسی وجود رابطه بین تعداد اعضای کتابخانه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. همان‌طور که در جدول زیر ملاحظه می‌شود، سطح معناداری به دست آمده (۰/۰۶۴)، بیشتر از سطح معناداری مناسب (۰/۰۵) است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در این پژوهش بین تعداد اعضای کتابخانه و میزان وندالیسم موجود در کتابخانه، رابطه معناداری وجود ندارد و فرضیه فوق مورد تأیید نیست.

جدول ۵. نتایج آزمون رابطه بین میزان وندالیسم (در کتابخانه) و تعداد اعضای کتابخانه

متغیر مستقل	شاخص‌های آماری	متغیر وابسته: تعداد اعضا
میزان وندالیسم در کتابخانه	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰,۱۱۸
	سطح معناداری	۰,۰۶۴

نتیجه‌گیری

یکی از مسائلی که در بررسی یک پدیده نادیده گرفته می‌شود، بافت اجتماعی‌ای است که پدیده در آن رخ می‌دهد. همان‌طور که یافته‌های این پژوهش نشان داد، بین میزان فقر جامعه و جرم‌خیزی منطقه و وندالیسم کتابخانه‌ای رابطه مستقیمی وجود دارد. لذا در بررسی وندالیسم کتابخانه‌ای می‌بایست به بافت نیز توجه ویژه‌ای کرد. از طرفی در پژوهش حاضر بین مجاورت کتابخانه با مراکز فرهنگی جامعه مانند مسجد، مدرسه، سینما و ... رابطه‌ای یافت نشد. در مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش مشابه لینکلن^۱ (۱۹۸۹) می‌توان به این نتیجه رسید که برخلاف وی که بیان می‌دارد ارتباطی بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی جامعه‌ای که کتابخانه در آن مستقر است با میزان وندالیسم اتفاق افتاده در کتابخانه رابطه‌ای وجود ندارد، در این پژوهش این رابطه به وضوح مشاهده شد که یکی از علل آن را می‌توان تفاوت در بافت اجتماعی و فرهنگی کشور ما و سایر کشورها دانست. در توضیح نبود رابطه بین مجاورت کتابخانه با مراکز فرهنگی و میزان وندالیسم می‌توان به این نکته نیز توجه کرد که کتابخانه‌های عمومی اکثر روستاها و شهرهای کوچک، به‌عنوان مهمترین مرکز فرهنگی در آن منطقه فعالیت دارند و مساجد بیشتر به‌عنوان مرکز مذهبی، و مدارس به‌عنوان مراکز آموزشی ایفای نقش می‌کنند و فرهنگسرا، سینما و ... کمتر در شهرهای کوچک فعالیت دارند.

دیگر یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین تعداد اعضای کتابخانه و میزان وندالیسم اتفاق افتاده در کتابخانه رابطه‌ای وجود ندارد. در این مورد نیز یافته‌های این پژوهش در تناقض با یافته‌های پژوهش لینکلن (۱۹۸۹) است که بیان می‌دارد «هر چه کاربران بیشتر و اندازه شهر بزرگ‌تر باشد، وندالیسم بیشتر است». شاید یکی از علل این تناقض این باشد که مولفه تعداد اعضا در پژوهش حاضر به خوبی نشان‌دهنده میزان استفاده از یک کتابخانه نیست، زیرا میزان

1. Lincoln

قابل توجهی از اعضای کتابخانه‌های کشور ما عملاً کاربر کتابخانه نبوده و تنها اسم ایشان به عنوان عضو فعال در کتابخانه ثبت شده و فاقد امانت کتاب بوده و یا حتی به کتابخانه مراجعه نکرده‌اند. لذا لازم است در پژوهش‌های آتی گزینه بهتری برای میزان استفاده از کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته شود تا نتایج درست‌تری به دست آوریم. متأسفانه در حال حاضر آمار مربوط به تعداد مراجعه به کتابخانه‌ها به طور دقیق بیان نشده است.

همچنین در مصاحبه‌هایی که در خلال گردآوری اطلاعات در کتابخانه‌های عمومی کشور با کتابداران انجام می‌شد، اذعان شد که در این کتابخانه‌ها آسیب دیدن تجهیزات و ساختمان کتابخانه و نیز معیوب‌سازی برخی منابع اطلاعاتی به عنوان یک چالش برای آنان مطرح است و کتابخانه عمومی را در خدمت‌رسانی با مشکل روبرو کرده است. این موضوعی است که پژوهش هارت (۲۰۰۳) و نیز اسمیت و الزاک (۱۹۹۷) به آن اذعان دارند. برای مثال عدم بازگشت برخی کتب کمیاب باعث محرومیت سایر اعضا از این منابع شده و یا وندالیسم دیوارنویسی باعث کاهش جذابیت ساختمان کتابخانه‌های عمومی، و تشویق سایر اعضا به وندالیسم علیه کتابخانه‌ها شده است.

یک نکته قابل ذکر در این خصوص آن است که پژوهش‌های داخلی و خارجی انجام شده در حوزه وندالیسم کتابخانه‌ای، کمتر به بررسی ارتباط ویژگی‌های منطقه‌ای و میزان وندالیسم پرداخته‌اند و اکثر پژوهش‌ها به توصیف و دسته‌بندی مظاهر وندالیسم در کتابخانه‌ها روی آورده‌اند که البته تأکیدشان بیشتر به منابع اطلاعاتی است تا سایر انواع مظاهر وندالیسم (گدکار و گولوال، ۲۰۱۳؛ یودودو، ۲۰۱۲؛ مارکوس، ۲۰۱۵؛ گدکار، داکنه و چاوان، ۲۰۱۳؛ لینکلن، ۱۹۸۹). این موضوع یکی از ویژگی‌های خاص پژوهش حاضر است و ارتباط وندالیسم با ویژگی‌های منطقه‌ای در کمتر پژوهشی در حوزه موضوعی کتابخانه‌ها، مورد بررسی قرار گرفته است.

با توجه به مطالبی که ذکر شد، شاید بتوان مشکلات ناشی از وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی کشور را در موارد ذیل خلاصه نمود:

- وندالیسم استمرار خدمت‌رسانی‌های آتی را از متخصصان سلب می‌کند چرا که ظاهر زشت اموال معیوب، احتمال و تمایل افراد در استفاده را کاهش می‌دهد.

- وندالیسم باعث افزایش بار مالی در جهت جبران خسارت‌های وارده به کتابخانه‌ها می‌شود؛ به خصوص در وضعیتی که همه کتابخانه‌ها با چالش‌های مالی روبرو هستند.
- وندالیسم گاهی خسارت‌های جبران‌ناپذیر مانند آسیب‌رساندن به منابع منحصربه‌فرد را در پی دارد برای مثال منابعی که چاپ آنها به اتمام رسیده، نسخه‌های خطی و چاپ سنگی و ... این امر باعث می‌شود که دسترس‌پذیری برای برخی منابع کاملاً از بین برود.
- مشاهده منابع آسیب‌دیده باعث می‌شود که سایر اعضا نیز ترغیب به وندالیسم علیه کتابخانه‌ها شوند بنابراین لازم است تا هر یک از منابع، ساختمان و یا تجهیزات در کتابخانه‌ها، به محض آسیب دیدن، بازسازی شود. تجربه نشان داده است که منابع و تجهیزات آسیب‌دیده و معیوب‌شده، بیشتر در معرض وندالیسم دوباره قرار دارند.

پیشنهادها

با توجه به اینکه تجهیزات و ساختمان کتابخانه بیشترین میزان وندالیسم را داشته‌اند، راهکارهای ذیل جهت مقابله با وندالیسم کتابخانه‌ای پیشنهاد می‌شود (منسفیلد^۱، ۲۰۰۹؛ یودودو^۲، ۲۰۱۲؛ هارت، ۲۰۰۳):

- ایجاد حس اعتماد نسبت به کتابخانه با خدمت‌رسانی مناسب به مردم؛
- از بین بردن انگیزه وندالیسم از طریق رفع آسیب‌های ناشی از وندالیسم در کتابخانه و بازسازی مظاهر آن در کمترین زمان ممکن؛
- منحرف کردن وندال‌ها: بدین صورت که پتانسیل وندال‌ها به کارهای مثبت هدایت شود مانند استفاده از تخته‌های نقاشی، طرح‌ها و برنامه‌های خاص نقاشی در دیوار و استفاده از تصویر زمینه جالب در دیوارها؛
- آموزش و افزایش آگاهی افراد در خصوص مشکل وندالیسم؛
- شرکت دادن اعضا در برنامه‌های داوطلبانه کتابخانه برای تقویت پیوند بین اعضا و کتابخانه؛
- نصب سیستم‌های دوربین مداربسته در کتابخانه‌های بزرگ؛

1. D. Mansfield

2. S. J. Udoudoh

- کنترل منظم مخزن کتاب‌ها، فایل منابع بازگشتی از امانت و کنترل روزانه مخزن، برای پی بردن به منابع گم‌شده یا مخفی شده در قفسه‌ها؛
- دوره‌های امانت کوتاه‌مدت برای برخی کتب پر مراجعه و یا مرجع برای دسترس‌پذیرسازی بیشتر آن و جلوگیری از عدم بازگشت یا سرقت آن منابع؛
- افزایش ساعات باز بودن کتابخانه.

در نهایت به نظر می‌رسد که وندالیسم امری اجتناب‌ناپذیر در کتابخانه‌ها است که همه انواع کتابخانه‌ها اعم از عمومی، دانشگاهی، تخصصی و ... با آن مواجه هستند. رویکرد مهم در این خصوص تلاش در جهت کاهش آن در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و در نهایت فراهم کردن منابع اطلاعاتی و فضای کتابخانه‌ای مناسب برای ارائه خدمات به مراجعه‌کنندگان است. وندالیسم به‌عنوان یک پدیده اجتماعی در اکثر مراکز اجتماعی و خدمت‌رسان قابل مشاهده است و پژوهشگران حوزه‌های مختلف مانند علوم اجتماعی، روانشناسی، علوم ورزشی، جرم‌شناسی و غیره در حوزه‌های موضوعی خود به مطالعه این پدیده پرداخته‌اند. لذا لازم است علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز که وام‌دار علوم اجتماعی، روانشناسی و ارتباطات است، به مطالعه این پدیده نیز بپردازد.

منابع

- اسماعیلی، مژگان (۱۳۹۰). عناصر مخرب مواد کتابخانه‌ای. در: انوشه، مزدک، چکیده مقاله‌های نخستین همایش ملی تقابل با وندالیسم در میراث فرهنگی. تهران: ایران‌نگار.
- دلاور، علی (۱۳۸۹). احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی، ویرایش ۳. تهران: رشد.
- شهباز، سیما؛ منصوریان، یزدان و شهباز، افسانه (۱۳۹۴). بازتاب وندالیسم کتابخانه‌ای در کتاب‌نوشته‌ها. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۶ (۱)، ۴۳-۶۰.
- مجیدی، شبنم (۱۳۹۰). وندالیسم، تخریب‌گری یا تخریب‌گرایی؟ واژه‌گزینی مناسب برای پدیده‌ای نابهنجار. در: انوشه، مزدک، چکیده مقاله‌های نخستین همایش ملی تقابل با وندالیسم در میراث فرهنگی. تهران: ایران‌نگار.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳). وندالیسم: مبانی روانشناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی و کثرت‌فاری اجتماعی، تهران: انتشارات آن.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۳). روش تحقیق در علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تهران، سمت.

References

- Gadekar, S. J.; Dhakne, B. D. & Chavan, S. P. (2013). Preventive & Control Measures of Library Crime & Vandalism in Engineering College Libraries. *Research Front*, 1(3), 23-33.
- Gadekar, S. J. & Golwal, M. D. (2013). Illegal Practices in Engineering College Libraries. *Online International Interdisciplinary Research Journal*, 3(6): 461-470.
- Goldstein, A. P. (1996). *The Psychology of Vandalism*. New York: Plenum Press.
- Hart, S. (2003). *Vandalism in Libraries: Causes, Common Occurrences and Prevention Strategies*. Retrieved October 30, 2015, from: <http://capping.slis.ualberta.ca/cap05/sandy/capping.htm>
- Lincoln, A. J. (1989). Vandalism: Causes, Consequence and Prevention. *Library and Archival Security*: 9 (3/4), 37- 61.
- Mansfield, D. (2009). Reducing Book Theft at University Libraries. *Library and Information Research*, 33(103), 10-15.
- Marcus, I. L. E. (2015). Vandalism of Information Material in Colleges of Education in Delta State. *International Journal of Library and Information Science Studies*, 1(1), 1-11.
- McCree, M. (2000). *Theft in the Public Library: An Investigation into Levels of Theft and the Impact it Has on Both Service and Staff*. Master Dissertation, University of Sheffield, Sheffield.
- Okogwu, F. I. & Nnam, U. M. (2013). The Sociology of Library Crime in Nigerian Academic Libraries. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, Paper 949. Retrieved October 30, 2015, from: <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/949>
- Paul D. & Petrus, J. (2014). *Vandalism Is a Crime*. Retrieved October 30, 2015, from: <http://www.slideshare.net/paulpetrus9/vandalism-is-a-crime>
- Salaam, M. O. & Onifadeh, F. N. (2010). Perceptions and Attitude of Students in Relation to Vandalism in University Library. *Annals of Library and Information Studies*, 575, 146-149.
- Smith, E. H. & Olszak, L. (1997). Treatment of Mutilated Art Books: A Survey of Academic ARL Institutions. *Library Resources & Technical Services*, 41(1), 7-16.
- Udoudoh, S. J. (2012). Assessment of Theft and Mutilation of Information Resources in Selected Academic Libraries in Niger State. *The International Information & Library Review*, 44 (3), 155-163.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

ابراهیمی، رحمان و ریاحی‌نیا، نصرت (۱۳۹۶). مطالعه وندالیسم در کتابخانه‌های عمومی کشور با تأکید بر ویژگی‌های جامعه محلی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۳ (۳)، ۳۶۵-۳۸۰.